

ЛЮБКА ДВОЛИСТА

Platanthera bifolia (L.) Rich. (*Orchis bifolia* L.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Європейсько-середземноморський неморальний вид, що має складну біологію розвитку.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європа, Кавказ, Сибір, Центральна і Мала Азія. В Україні — Карпати, Розточчя, Опілля, Полісся, пн. Лісостеп, Степ (дуже рідко), Крим. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Льв, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Дц, Лг, Од, Мк, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Чисельні популяції відомі лише в Карпатах (до 1000 особин), дуже рідко на Поділлі (до 500–700 особин), на решті території — по 15–20 рослин з повночленим віковим спектром.

Причини зміни чисельності

Рубки лісів, меліоративні заходи, рекреаційні навантаження, зривання квітів, заготівля бульб.

Умови місцезростання

У Карпатах — найчастіше на післялісових луках, та у розріджених букових лісах, серед чагарників, на узліссях, в угрупованнях кл. *Quercus-Fagetea*, *Molinio-Arrhenatheretea*, *Nardo-Callunetea*, *Vaccinio-Piceeta*. На Зх. Поліссі вид є компонентом неморальних теплолюбних грабових дібров та змішаних дубово-соснових лісів. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20–60 см заввишки. Бульби цілісні, овальні. Стебло високе, струнке, при основі обгорнуте 2–3 бурими піхвами, листків 4–6, нижні 2–3 великі, еліптичні, зближені при основі стебла. Суцвіття китицеподібне, циліндричне, негусте, 10–25 см завдовжки. Квітки великі, білі, пахучі. Губа довга, лінійна, спрямована донизу, значно довша за інші листочки оцвітини. Шпорець зігнутий, в 1,5–2 рази довший за зав'язь. Цвіте у червні–липні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням. Рослина зацвітає на 11-му році життя. Тривалість життя до 27 років.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II CITES. Охороняється в Карпатському БЗ, в Канівському, Поліському, «Розточчя», «Медобори», «Горгани», Рівненському ПЗ, в Карпатському, Шацькому, «Синевир», «Вижицькому», «Подільські Товтри», Яворівському, «Деснянсько-Старогутському», «Мезинському», «Сколівські Бескиди», «Ужанському» НПП. Потребує режимів заповідності та заказного. Заборонено заготівлю рослин та порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують в ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, лікарське.

Основні джерела інформації

Байрак, Стецюк, 2005; Кучеревський, 2001; Орлов, 2005; Остапко, 2001; Собко, 1989; Стойко, Милкіна, Яценко, та ін., 1997; Стойко, Яценко, Кагало та ін., 2004; ЧКУ, 1996.

Автори: В.В. Протопопова, О.О. Орлов
Фото: Л.Я. Нагорна, Л.А. Савчук

ЛЮБКА ЗЕЛЕНОКВІТКОВА

Platanthera chlorantha (Cust.) Rchb.
(*Orchis chlorantha* Cust.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Європейсько-середземноморський вид зі складною біологією розвитку.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європа, Середземномор'я, Крим, Кавказ, Мала Азія. В Україні — Карпати, Розточчя, Опілля, Полісся, Лісостеп, Степ (рідко), Гірський Крим. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Ль, Ів, Тр, Зк, Чц, Хм, Вн, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції малочислені, з порушеною структурою, представлені невеликими групами по 3–4 особини на м²; в окремих локалітетах — з повночленними віковими спектрами, які нараховують до 100 особин.

Причини зміни чисельності

Рубки лісів, руйнування біотопів, внаслідок господарської діяльності.

Умови місцезростання

У Карпатах в листяних та хвойно-листяних лісах, переважно на вапнякових, нерідко на опідзолених ґрунтах (нейтральних та слабкокислих) в угрупованнях кл. *Quercetea robur-petraea*, *Querceto-Fagetetea*, *Vaccinio-Piceetea*, в Криму — в пухнастодубових (*Quercetea pubescenti-petraeae*) і соснових лісах (*Erico-Pinetea*). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30–60 см заввишки. Бульби овальні або яйцеподібні. Стебло гранчасте. Два великих еліптичних листки розміщені при основі стебла, вище — 2–3 піхви з невеликими пластинкою. Суцвіття — довгий, циліндричний, негустий колос. Квітки без запаху, великі, зеленкувато-білі, пильяки розміщені під кутом, шпорка булавоподібно потовщена. Цвіте в травні-липні (один раз на 2–3 роки), плодоносить у серпні-вересні. Розмножується насінням. Ступінь природного поновлення задовільний.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II СІТЕS. Охороняється

в Канівському, Кримському, «Мис Март'ян», Ялтинському гірсько-лісовому, Карадазькому, «Розточчя», «Медобори» ПЗ, в Карпатському, «Синевир», «Подільські Товтри», Яворівському, «Деснянсько-Старогутському», «Сколівські Бескиди» НПП. Потребує режимів заповідності та заказного. Заборонено заготівлю рослин, порушення умов місцезростань.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у ботанічних садах: Національному ім. М.М. Гришка НАН України, Нікітському ННЦ УААН, Українського державного лісотехнічного університету та ін.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, лікарське.

Основні джерела інформації

Байрак, Стецюк, 2005; Вахрамеева, Денисова, Никитина та ін., 1991; Загульський, 1991; Каталог раритетного біорізні., 2002; Крічфалушій, Будніков, Мигаль, 1999; Кучеревський, 2001; Малиновський, Царик, Кияк та ін., 2002; Остапко, 2001; Собко, 1989; Стойко, Ященко, Кагало, Милкіна, Тасенкевич та ін., 2004; ЧКУ, 1996; Vlčko, Ditě, Kolník, 2003.

Автор: В.В. Протопопова

Фото: Д.В. Леонтьєв, В.В. Буджак

ПСЕВДОРХІС БІЛУВАТИЙ (ЛЕЙКОРХІС БІЛУВАТИЙ)

Pseudorchis albida (L.) A.Löve et D.Löve (*Leucorchis albida* (L.) E.Mey.; *Satyrium albidum* L.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний циркумполярний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Ареал диз'юнктивний (Європа, Середземномор'я, Пн. Азія, сх. Пн. Америки). В Україні проходить пд.-сх. межа поширення виду: Карпати, Мале Полісся (пд. Рівненської обл.). Адм. регіони: Рв, Лв, Ів, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій
Популяції різні за чисельністю, але переважно кількість особин не перевищує 100, їх структура потребує вивчення.

Причина зміни чисельності.
Надмірний випас, корінне та поверхневе поліпшення та осушення лук, сільватизація екоотопів.

Умови місцезростання
У Карпатах трапляється переважно у лісовому та субальпійському поясах, росте на вологих луках, задернованих кам'янистих схилах, рідше серед криволісся, на кислуватих ґрунтах, переважно в угрупованнях кл. *Nardo-Callunetea* та *Molinio-Arrhenatheretea*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10–30 см заввишки. Бульби глибоко пальчато-

роздільні. Стебло прямостояче, циліндричне, біля основи з 4–5 листками, нижні листки довгасто-обернено-яйцеподібні, верхні — ланцетні. Суцвіття щільне, циліндричне, колосоподібне, з численними дрібними жовтувато-білими квітками; приквітки ланцетні, коротші за квітки. Листочки оцвітчини зібрані в дзвоникуватий або майже кулястий шолом, тупуваті, до 3,5 мм завдовжки, бічні зовнішні листочки косо-яйцеподібні, середній яйцеподібний, увігнутий, два внутрішні нерівнобічні, довгасто-яйцеподібні. Губа трилопатева, бічні лопаті лінійно-ланцетні, середня тупувато-циліндрична, ширша й довша за бічні. Шпорка циліндрична, на верхівці потовщена, тупа, майже втричі коротша від зав'язі. Зав'язь скручена, сидяча, довша

за оцвітину. Цвіте у червні–липні. Плодоносить у серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Додатку II СІТЕС. Охороняється в Карпатському БЗ, «Сколівські Бескиди», «Синевир», Карпатському та Ужанському НПП. Необхідний контроль за станом популяцій. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання, зміна гідрологічного режиму.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у ботанічному саду Львівського національного університету ім. І. Франка.

Господарське та комерційне значення
Лікарське, декоративне.

Основні джерела інформації
Вахрамеева, Денисова, Никитина та ін., 1991; Каталог раритетного біоріз. заповід. і націон. парків України, 2002; Собко, 1989; Стойко, Яценко, Кагало та ін., 2004; ЧКУ, 1996.

Автори: І.А. Тимченко, І.І. Чорней
Фото: У.Д. Міскевич, Л.Я. Нагорна

СКРУЧЕНИК ПРИЄМНИЙ

Spiranthes amoena (M.Bieb.) Spreng.
(*S. sinensis* (Pers.) Ames var. *amoena* (M.Bieb.)
H.Hara, *Neottia amoena* M.Bieb.)

Родина Зозулинцеві — Orchidaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Східноєвропейсько-сибірсько-далекосхідний вид на зх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Сх. Європа, Зх. і Сх. Сибір, Далекий Схід, Монголія, Японія, Китай, Корейський п-ів. В Україні — Мале Полісся. Адм. регіон: Льв.

Чисельність та структура популяцій

Відома одна популяція (Львівська обл., Бродівський р-н, між м. Броди і с. Лагодів) загальною площею близько 10 га (межі заказника «Кемпа»). Нараховує близько 2000 особин. Виходить за межі заказника.

Причини зміни чисельності

Знищення та осушування екоотопів.

Умови місцезростання

Росте на торфових болотах, сирих приозерних та прирічкових низькотравних луках. Мезогірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина. Кореневище коротке з тонкими циліндричними бульбами. Стебло 15–35 (40) см заввишки, в нижній частині з лінійними або вузьколанцетними на верхівці тупувато загостреними листками. Суцвіття — щільний багатоквітковий однобічний колос, зі спіралью скрученою залозисто-опушеною віссю. Приквітки вузькояйцеподібні або широколанцетні, охоплюють зав'язь, з витягнутою загостреною верхівкою, ззовні залозисто опушені, по

довжині переважно перевищують зав'язь. Квітки дрібні, сидячі, листочки оцвітини яскраво-рожеві, губа світло-рожева. Цвіте в липні–серпні. Плодоносить в серпні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Додатку II CITES. Охороняється в заказнику «Кемпа» біля м. Броди. Потрібно контролювати стан популяції та збільшити площу заказника до 20 га. Заборонено збирання, гербаризацію рослин, порушення гідрологічного режиму заказника.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Загальський, 1994; Матлай, 1984; Собко, 1989; ЧКУ, 1996.

Автори: Т.С. Хміль, І.Й. Матлай, І.М. Данилик
Фото: Т.С. Хміль

